

Сокол Любов Михайловна, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории гражданского и морального воспитания Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины.

Liubov Sokol, Senior Researcher of Laboratory of Civic and Moral Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, PhD in Psychology

УДК 37.015.311.316.72

А.К.Солодка, м. Миколаїв

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМІРИ КУЛЬТУРНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті обґрунтовуються характеристики культурного інтелекту як інтегрованої специфічної індивідуальної стабільної якості особистості, необхідної для здійснення ефективної кроскультурної взаємодії.

Ключові слова: *кроскультурна взаємодія, культурний інтелект, когнітивний інтелект, метакогнітивний інтелект, мотиваційний інтелект, емоційний інтелект*

Очевидно, що сучасний освітній простір має бути площиною перетину культур. У сучасному суспільстві існує потреба в поліідентичності людини, яка прагне бути професійно успішною в будь-якій країні, де вона реалізує свій потенціал. Кроскультурній особистості властиве розуміння культури як у її глобальному прояві, так і в національно-специфічному варіанті. Культурне розмаїття, культурний плюралізм сприймаються такою людиною як прояв глибинних основ творчого потенціалу, її самовизначення у часі та просторі [1; 2].

Культурний інтелект (CQ) – це можливість зберегти власну ідентичність на національному рівні та етнічні культури в глобалізованому світі на основі успішної самореалізації особистості в полікультурному просторі.

Зростання наукового інтересу до інтелекту “реального світу”, визначило його нові типи, які зосереджені на конкретних областях: соціальний інтелект, емоційний інтелект, практичний інтелект тощо. Але існування таких форм інтелекту не зумовлює їхній автоматичний перехід в ефективну взаємодію в іншопольтурному середовищі. CQ фокусується на конкретних предметно-міжкультурних умовах і вмотивований прак-

тичною реальністю його використання. Він є складним доповненням когнітивного інтелекту, пояснює можливості функціонування людини в нових культурних умовах, коли норми соціальної поведінки залежать від культури. CQ постає як специфічна форма інтелекту, що зосереджена на здатності людини розуміти, виявляти причини та правильно діяти в ситуаціях, які характеризуються культурним розмаїттям.

Зважаючи на те, що термін “культурний інтелект” досить новий, існує незначна кількість його академічних концептуалізацій. П. Ерлі та С. Енг визначають культурний інтелект як здатність людини успішно адаптуватись до нового культурного середовища та окреслюють культурний інтелект як здатність особистості використовувати належним чином навички та здібності в кроскультурній взаємодії [7].

Як зазначають П. Ерлі та С. Енг, культурний інтелект, на відміну від соціального й емоційного інтелектів, вимагає від людини вийти за межі її національного контексту й покластися на власну здатність до вивчення нових моделей соціальної взаємодії та розробити відповідні поведінкові стратегії. У новому культурному середовищі знайомі норми та цінності в значній мірі відрізняються або присутні, проте в іншому вигляді, тому вони не можуть інтерпретуватись з позиції рідної культури. В такому разі людина повинна розвивати загальний фрейм розуміння з наявної інформації.

Культурний інтелект – це металінтелект, що охоплює різні взаємозалежні форми інтелекту. Його емоційна складова є необхідною для ефективної кроскультурної взаємодії. Не зважаючи на загальний характер почуттів, рівень прояву їх національно обумовлений, здатність реагувати на афективний стан інших людей несе неоднакові інтерпретації в різних культурах. Таким чином, для того, щоб емоційний інтелект був ефективним, потрібно також зробити ефективним CQ.

Культурний інтелект є природною еволюцією віднині добре зарекомендованих понять в області аналітичного інтелекту (IQ) та емоційного інтелекту (EQ). Їх ефективність на перетині культур “вимірюється” культурним інтелектом у процесі надбання досвіду міжнародного співробітництва.

Метою статті є обґрунтування вимірів культурного інтелекту як інтегрованої специфічної індивідуальної стабіль-

ної якості особистості, необхідної для здійснення ефективної кроскультурної взаємодії.

Культурний інтелект (CQ) – це здатність вільно співіснувати та функціонувати в кроскультурних контекстах (P. Earley, S. Ang) [5; 7]. Культурний інтелект базується на сучасній концептуалізації інтелекту як багаторівневого явища, яке характеризує здатність людини пристосовуватися до інших людей та ситуацій в умовах взаємодії різних культур (R. Sternberg, D. Detterman) [13]. Він включає: широке розуміння контекстів культур; вмотивовану участь та зацікавленість у процесі інтеракції; можливість передбачити поведінку людини – представника іншої культури; варіативність вербальної та невербальної поведінки як очікуваної відповіді на культурні особливості ситуації.

Концептуальний огляд

Важливо підкреслити, що сучасні концептуалізації інтелекту – це дещо більше, ніж академічний інтелект або когнітивні здібності, як було зазначено Р. Стернбергом і Д. Деттерманом у 1986 р. Дослідники визнають важливість різних типів неакадемічного інтелекту: міжособистісного, емоційного, соціального тощо. Такі форми інтелекту доповнюють IQ (когнітивні здібності) та зосереджують увагу на конкретних можливостях особистості, які сприяють ефективній інтеракції ідивіда в різних соціокультурних умовах. Культурний інтелект допомагає людині впоратися з ситуаціями взаємодії культур, проявити себе в багатокультурному середовищі [13].

Р. Стернберг і Д. Деттерман інтегрували численні погляди на інтелект і запропонували чотири взаємодоповнюючі форми концептуалізації індивідуального рівня інтелекту на основі різних локусів: а) метакогнітивний інтелект – це знання й контроль пізнання; б) когнітивний інтелект є індивідуальним накопиченням знань і структур; в) мотиваційний інтелект визнає, що пізнання є вмотивованим і, таким чином, фокусується на здатності людини отримати “енергетичний канал”, який визначає знання як локус інтелекту; г) інтелект поведінки ґрунтується на індивідуальних можливостях на рівні дій. Ця структура визначає множинні форми інтелекту та його локуси, що виходять за межі традиційної орієнтації на лінгвістичний, логіко-математичний та просторовий інтелект [13]. Це

доповнює ідеї Г. Гарднера щодо аспектів інтелекту, які пов'язані з саморегулюванням і міжособистісними взаєминами [10].

Спираючись на множинний характер інтелекту, П. Ерлі і С. Енг тлумачать культурний інтелект як багатофакторну конструкцію з психічними (метакогнітивними та пізнавальними), мотивуючими та поведінковими компонентами. Метакогнітивний компонент відображає розумову здатність набувати та тлумачити культурні знання. Когнітивний – відображає загальні знання про культуру. Мотиваційний компонент акцентує на індивідуальній здатності направляти енергію на вивчення іншокультурного середовища і способів функціонування в новому культурному контексті. Поведінковий – проявляє індивідуальну здатність здійснювати відповідні вербальні й невербальні дії в інтеракції [5; 7].

Емоційний інтелект (EQ) розглядається як ще одна складова CQ, що відповідає за спроможність людини впоратися з особистими емоціями. Він фокусується на загальній здатності учасника взаємодії керувати своїми емоціями з урахуванням культурного контексту.

Таким чином, культурний інтелект виступає як особистісний потенціал, який розвивається з плином часу на основі досвіду взаємодії культур у процесі освіти та виховання. Це індивідуальна різниця можливостей кожної людини, які залежать від її стабільних характеристик (наприклад, сприйнятливості, відкритості досвіду тощо) і є специфічними для культурно різноманітних типів ситуацій.

Чотири виміри культурного інтелекту. Традиційно вивчення інтелекту було завжди присвячено розгляду його когнітивних факторів. Теорія множинного інтелекту (R. Sternberg, D. Detterman) представила нові типи інтелекту (R. Sternberg, G. Forsythe, J. Hedlund, J. Horvath., R. Wagner, W. Williams, S. Snook, E. Grigorenko), які характеризують здатність адаптуватися до інших: міжособистісний інтелект (H. Gardner), емоційний інтелект (D. Goleman, J. Mayer, P. Salovey) та соціальний інтелект (N. Cantor, J. Kihlstrom, M. Ford, M. Tisak). Такі форми інтелекту вважаються близькими до культурних і контекстних напрямів взаємодії людей в різних соціокультурних середовищах, але вони не враховують важливості культурного різноманіття у кроскультурному контексті.

Культурний інтелект виступає як етична складова (Н. Aguinis, С. Henle), що свідомо застосовується в межах різних культур, та не репрезентується в межах однієї культури, наприклад, Франції, Бразилії чи Китаю.

Західні науковці (N. Cantor, J. Kihlstrom, H. Gardner, J. Mayer, P. Salovey, R. Sternberg) вважають культурний інтелект важливою індивідуальною навичкою, яка співвідноситься із сучасною концептуалізацією інтелекту: здатністю до адаптації та пристосування до кроскультурного середовища. Емоційний та соціальний інтелекти доповнюють культурний інтелект та є надзвичайно важливими для встановлення якісних особистісних відносин у все більш взаємозалежному світі.

Ми зосередимося на складниках культурного інтелекту, розвиток яких безпосередньо впливає на ефективність взаємодії з іншими культурами.

Метакогнітивний CQ орієнтований на контроль когніції як процес, який люди використовують, щоб здобувати та використовувати знання. Цей термін відноситься до такого рівня інтелекту індивіда, на якому він застосовує власну культурну свідомість під час кроскультурної взаємодії. За допомогою метакогнітивного CQ людина свідомо висловлює свої власні припущення щодо іншої культури, коригує свої культурні знання та втілює їх в інтеракції. Метакогнітивний CQ включає когнітивні стратегії вищого рівня, що дозволяють особистості розробляти нові евристики та ролі соціальної взаємодії в нових культурних умовах шляхом обробки інформації на більш глибокому рівні (J. Flavell) [9]. Наприклад, люди, які мають високий метакогнітивний культурний інтелект, визначають відповідність своєї поведінки та висловлювань на основі спостережень за взаємодією та стилем спілкування своїх партнерів по взаємодії.

Метакогнітивний CQ є важливим компонентом культурного інтелекту за низкою причин. По-перше, він сприяє активному мисленню та обробці інформації про людей та ситуації в різних культурних середовищах. По-друге, такий різновид культурного інтелекту вимагає адаптації мислення до жорсткої залежності від культурно обумовленого мислення й припущень. По-третє, він змушує людину переглянути свої стратегії мислення таким чином, щоб вони були більш культурно

прийнятими та з більшою ймовірністю досягали бажаних результатів під час кроскультурних зустрічей.

Тому метакогнітивний CQ відображає психічні процеси, які люди використовують, щоб здобути знання та контроль над процесами осмислення культури (J. Flavell). Відповідні можливості охоплюють планування, моніторинг і перегляд ментальних моделей культурних норм щодо інших країн. Індивіди з високим метакогнітивним CQ обізнані про інші культурні цінності та створюють відповідні антиципуючі конструкти до “зустрічі” з новою культурою. Під час інтеракції вони коригують свої розумові моделі згідно з досвідом взаємодії (R. Brislin, R. Worthley, B. MacNab, T. Nelson, H. Triandis).

Метакогнітивний CQ – це індивідуальна культурна свідомість, що виявляється у взаємодії з кимось, хто має іншу культурну приналежність [3].

Метакогнітивний фактор є одним із трьох ключових компонентів культурного інтелекту (H. O’Neil). Він активізує сприйняття людиною кроскультурних контекстів, усвідомлення власної культури в процесі зіставлення з іншими культурами та прийняття їх норм і традицій, дозволяє оцінити та порівняти свою власну картину світу з іншими, зрозуміти світогляд представників різних культур.

Когнітивний CQ – це знання норм, практик і конвенцій в різних культурах, що отримані в процесі освіти та надбання особистого досвіду. Когнітивний культурний інтелект відноситься до рівня індивідуальних знань іншочкультурного середовища. Культурна обізнаність включає знання про себе як представника певного культурного етносу.

З огляду на широке розмаїття культур у сучасному світі, когнітивний CQ відбиває знання культурних універсалій та культурних відмінностей. Культурні універсалії базуються на фундаментальних людських потребах. Вони включають технологічні інновації, методи отримання їжі, економічну діяльність, моделі соціальної взаємодії, методи виховання дітей, переконання та поведінку людей, ставлення до всесвіту, естетичні вподобання, моделі комунікації (мова, жести) тощо. Аналіз освітніх систем дозволяє дізнатися про передачу культурних цінностей, в той час як знання системи політичного, правового, і соціального контролю сприяють розумінню підпорядкування соціальних норм. Когнітивний CQ є вирішальним

компонентом у структурі CQ, тому що знання культури впливають на думки та поведінку людей. Розуміння культури суспільства та компонентів культури дозволяє людям краще оцінити системи, що формують і зумовлюють специфічні закономірності соціальної взаємодії в культурі. Отже, люди, які мають високий когнітивний культурний інтелект, здатні ефективно взаємодіяти з представниками інших культур.

Когнітивний CQ – це індивідуальне знання норм, механізмів та звичаїв іншокультурного середовища. Із широкого спектру культур сучасного світу когнітивний інтелект виокремлює інформацію з області культурних універсалій і відмінностей між культурами, створює основу для прийняття рішень та швидкого реагування у ситуаціях взаємодії [3].

Когнітивний інтелект охоплює структуру знань людини та узгоджується з концепцією інтелекту міри знань Ф. Акермана [4], яка наводить аргументи на користь важливості знань як частини мотиваційного інтелекту людини, відноситься до розумової здібності підтримувати та спрямовувати енергію на вирішення конкретних завдань або ситуацій і ґрунтується на сучасних поглядах, що визначають мотиваційні можливості як такі, що вкрай важливі для вирішення проблем “реального світу”.

Мотиваційний CQ відображає здатність людини направляти увагу та енергію на дослідження ситуацій, що характеризуються культурними відмінностями. Р. Канфер стверджує, що такі мотиваційні здібності забезпечують контроль над мисленням та поведінкою для досягнення мети [12]. Відповідно до теорії мотивації (J. Eccles, A. Wigfield) образ діяльності спрямовується на виконання конкретного завдання та містить два елементи: очікування успішного його виконання і передбачення результату, пов’язаного з виконанням цього завдання. Людина, яка має високий мотиваційний CQ, зосереджена на вирішенні ситуацій кроскультурної взаємодії (E. Deci, R. Ryan), визначає шляхи кроскультурної ефективності (A. Bandura). Мотиваційний CQ є одним із найважливіших компонентів CQ, оскільки він є джерелом функціонування індивіда в нових культурних умовах.

Мотиваційний CQ – це індивідуальна здатність “самоспо-нування” до дії в умовах взаємодії культур [3].

Використовуючи значення очікуваної тривалості мотивації (J. Eccles, A. Wigfield, R. Kanfer), ми виокремили мотиваційний культурний інтелект як особливу форму самомотивації в культурних контекстах. Внутрішня мотивація займає важливе місце в структурі CQ, оскільки успішність міжкультурних контактів полягає у зацікавленості взаємодією.

Поведінковий CQ уналежимо до зовнішніх проявів або явних дій (вчинків) людини (R. Sternberg, D. Detterman). Отже, на відміну від метакогнітивного, когнітивного і мотиваційного інтелектів, що включають психічне функціонування, поведінковий інтелект – це здатність здійснювати фактичну поведінку у взаємодії.

Поведінковий CQ відображає здатність виявляти відповідні вербальні та невербальні дії у взаємодії з представниками різних культур. Визначимо поведінковий культурний інтелект як здатність діяти “відповідно”, належним чином (вербально та невербально) у ситуаціях кроскультурної взаємодії. Поведінковий CQ є одним із найвагоміших компонентів CQ. Це пов’язано з тим, що коли люди ініціюють і підтримують взаємодію, вони зорієнтовані на зовнішні прояви поведінки іншої людини. Вербальні та невербальні форми поведінки є найбільш характерними видами соціальних взаємодій. Як підкреслюють М. Хогх і Р. Шнейдер, розумові здібності необхідні для усвідомлення культури, тому мотивація повинна бути доповнена можливістю проявляти дії, відповідно до культурних цінностей.

Отже, люди з високим поведінковим CQ є гнучкими та можуть коригувати свою поведінку відповідно до специфіки певної культури. У кроскультурних ситуаціях невербальна поведінка вкрай важлива, оскільки вона функціонує як “безмовна мова” і передає сенс за допомогою тонких та прихованих шляхів (J. Hall) [11]. Оскільки поведінкові прояви особливо помітні в кроскультурних актах, то поведінковий CQ стає вирішальним фактором, який використовують учасники взаємодії для оцінки CQ один одного.

Поведінковий CQ – це індивідуальна здатність виконувати відповідні вербальні та невербальні дії під час взаємодії з людьми іншого культурного походження [3].

Поведінковий інтелект базується на застосуванні широкого спектру та діапазону вчинків (W. Gudykunst, Y. Kim,

R. Scollon, S. Scollon, R. Wiseman). Культурна різноманітність у поведінковому вимірі має три типи: 1) особливий діапазон загальноприйнятої поведінки; 2) наявні правила для невербального вираження, які є обов'язковими, панівними, дозволеними або забороненими; 3) інтерпретація особливих невербальних засобів вираження (M. Lustig, J. Koester). У кроскультурній взаємодії невербальна поведінка передає значення стисло та майже непомітно (J. Hall).

Чотири фактори CQ визначають його як складний, багатofакторний, індивідуальний атрибут, що складається з метакогнітивного, когнітивного, мотиваційного та поведінкового компонентів. Чотири виміри CQ виражають якісно різні аспекти загальної здатності людини ефективно функціонувати в різних культурних умовах. Загальна конструкція CQ може бути найкраще представлена як сукупність цих факторів, які разом утворюють загальну конструкцію культурного інтелекту.

Отже, ми визначили дефініції чотирьох теоретичних аспектів культурного інтелекту. Метакогнітивний культурний інтелект – це здатність людини усвідомлювати культурний контекст під час взаємодії. Когнітивний культурний інтелект – знання норм, традицій та механізмів різних культурних контекстів. Мотиваційний культурний інтелект – це спрямованість уваги на вивчення міжкультурних ситуацій та досягнення успіху у взаємодії. Поведінковий культурний інтелект – індивідуальна здатність виконувати відповідні вербальні та невербальні дії під час взаємодії з людьми іншого культурного походження.

CQ як особистісна якість. Концептуально культурний інтелект у наукових дослідженнях (P. Ackerman, G. Boyle, D. Saklofske, C. Lubinski) представлено як сукупність здібностей або можливостей, що мають відношення до особистості. Здібності трактуються як особистісні характеристики (P. Costa, R. McCrae).

Оскільки CQ розвивається під час навчання й виховання, індивідуальні відмінності стають стабільнішими, як і інші форми інтелекту (J. Mayer, D. Caruso, P. Salovey). CQ зростає на основі набуття кроскультурного та міжнаціонального досвіду (K. Templer, C. Tay, N. Chandrasekar). Таким чином, CQ постає специфічною індивідуальною стабільною можливістю в більш

широкій області відмінностей особистості, що допомагає регулювати взаємодію та передбачати її результати. Як здібність CQ відбиває можливість особистості бути ефективною у кроскультурній взаємодії.

Результати дослідження культурного інтелекту

В дослідженнях С. Енг, Л. Ван Дайн і К. Кох [5] визначено риси особистості, пов'язані з конкретними аспектами CQ. Наприклад, така характеристика CQ як відкритість досвіду пов'язана з багатою уявою, творчістю та завзяттям особистості (P.Costa, R.McCrae). Це має сенс, оскільки CQ є набором можливостей, орієнтованих на дослідження нових та незнайомих культурних ситуацій.

С. Енг, Л. Ван Дайн, К. Кох довели, що CQ пророкує ефективні культурні судження, прийняття правильних рішень, успішність та ефективність у взаємодії. Люди, які мають високий CQ, є ефективнішими під час прийняття рішень у міжкультурних ситуаціях. CQ також прогнозує коригування власної поведінки в ситуаціях, що характеризуються культурним розмаїттям.

CQ підсилює розуміння взаємодії на основі метакогнітивного й поведінкового культурного інтелекту. Людина, яка розуміє, сприймає та відчуває інші культури, більш успішна у виконанні завдань в іншокультурному середовищі. Чим вище метакогнітивний CQ, тим вища продуктивність у взаємодії. Крім того, така особистість здатна адаптувати свою вербальну й невербальну поведінку відповідно до конкретних культурних контекстів, має гнучкий набір поведінкових реакцій, що підвищує її ефективність функціонування в різних культурах. Чим вище поведінковий CQ, тим більш передбачуваний успіх у діяльності. І, нарешті, мотиваційний CQ та поведінковий CQ передбачають три різні форми регулювання. Індивіди, які зацікавлені в дослідженні інших культур на власному досвіді, впевнені, що вони можуть взаємодіяти з людьми, які мають різні культурні особливості й, отже, краще пристосовуються до культурно різноманітних умов. Учасники взаємодії, які мають широкий набір вербальних та невербальних поведінкових можливостей відчувають себе краще адаптованими. Така схема відносин застосовує три види коригування: загальне регулювання, налаштування на інтеракцію та налагодження

взаємодії. Чим вищий мотиваційний та поведінковий CQ, тим вище здатність до коригування взаємодії.

У дослідженні мотиваційного CQ (K. Templer, C. Tay, N. Chandrasekar) показано, що він пророкує всі три типи регулювання. Емоційний інтелект пов'язано з відкритістю до досвіду. Мотиваційний CQ і поведінковий CQ зумовлюють адаптацію до нових культур.

З огляду на те, що CQ впливає на продуктивність та регулювання взаємодією, важливо зрозуміти його чинники. Дослідження показують, що особистісні характеристики людини визначають CQ, який і виступає, як індивідуальна особистісна відмінність.

Перспективи дослідження культурного інтелекту

Перша реакція на наукові розвідки CQ була позитивною серед науковців. Однак конструкція культурного інтелекту все ще відносно нова та існує багато питань теоретичного й практичного характеру, що потребують додаткових досліджень.

1. Дослідження культурного інтелекту проводились вченими США та Азії. Наприклад, С. Енг розробив шкалу з двадцятьма вимірами чотирьох факторів CQ (культурна шкала інтелекту). Таке вимірювання пройшло апробацію в Азії (Сінгапур) і Заході (США). Досліджувались культурні установки експатріантів і глобальних лідерів з різних культур. Отже, виникає необхідність вивчити CQ мешканців Середнього Сходу, Східної та Центральної Європи, Індії та Африки тощо. Важливим у такому дослідженні є встановлення та підтвердження факту, що відмінності в культурних цінностях спричиняють відмінності складників CQ. Наприклад, цілком можливо, що мотивація CQ менш важлива для прогнозування поведінки представників культур, які орієнтовані на традиційні культурні цінності. Зовсім інша мотивація повинна бути для поліхронних культур.

2. Важливо, щоб майбутні дослідження вивчали розширену номологічну мережу попередніх експериментів та результативність культурного інтелекту. А саме містили контекстну продуктивність (деякі характеристики CQ можуть розглядатися позитивно або негативно в тому чи іншому культурному контексті).

3. Нові наукові розвідки були б корисними для вивчення CQ як інструменту відбору професіоналів різних галузей для

виявлення осіб з більш високою ефективністю функціонування в культурно різноманітних ситуаціях. Високий рівень культурного інтелекту може розглядатися як провісник успішної роботи майбутнього фахівця, що забезпечує його вдалу участь у міжнародних проектах, налагодження контактів і співпраці, лідерство в кросфункціональній діяльності.

4. Додаткові дослідження необхідні також з конкретизації показників CQ. Наприклад, всупереч тому, що встановлено необхідність включення в структуру культурного інтелекту “відкритості досвіду”, є необхідність в уточненні інших чинників CQ на різних етапах впливу в різних культурах. Це може включати розгляд траєкторії розвитку CQ людей, які потрапляють у нове культурне середовище. Науковцями також не встановлено, які види впливу й контактів мають негативний або позитивний вплив на розвиток культурного інтелекту.

5. Одним із перспективних напрямів є вивчення методів навчання й виховання, які підвищують індивідуальний культурний інтелект особистості. Це охоплює пошук засобів переорієнтації етноцентризму людини, шляхів інтегрування широкого спектру інформації особистістю для підвищення її культурної обізнаності, здібностей розуміння ситуації з точки зору людини іншої культури, створення власних стратегій прийняття рішень при зіткненні з новими культурними контекстами.

6. Зважаючи на існування багатьох конструкцій, які вже введено у науковий обіг кроскультурних досліджень, важливим є оцінка науковцями того, як CQ сприяє розумінню певних пізнавальних та поведінкових конструкцій. Наприклад, було б корисно дослідити зв'язок CQ із складниками кроскультурної компетентності (соціокультурна адаптованість, уникнення культурного шоку, розвиток культурної сприйнятливості тощо).

7. Варто розглянути питання, як CQ окремих індивідів впливає на загальну продуктивність мультикультурних груп, і як загальний колективний культурний інтелект зумовлює ефективність виконання завдань. Наприклад, у транснаціональних колективах запропоновано “ф'южн” модель співпраці, яка дозволяє співіснувати та співпрацювати людям у багатокультурних групах, виявляючи унікальні відмінності кожного. Така модель значно контрастує з більш традиційною,

домінантною моделлю коаліції й моделлю інтеграції, що спрямована на кооперативне співробітництво.

Отже, незважаючи на те, що попередні позитивні результати досліджень у галузі культурного інтелекту були позитивними, а вихідні концептуальні й емпіричні дослідження виявилися перспективним, дослідникам досі відомо відносно мало про культурний інтелект. Значення такої конструкції значною мірою залежить від результатів майбутніх розвідок і визнання практиками переваг CQ.

Література

1. Кроскультурна взаємодія: теорія, методологія, практика : монографія / за заг. ред. А. К. Солодкої. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 204 с.
2. Солодка А. К. Кроскультурна взаємодія учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів : монографія / А.К.Солодка. – Миколаїв : Іліон, 2015. – 424 с
3. Культурний інтелект: монографія / за наук. ред.. А.К.Солодкої. – Миколаїв : ФОП Швец В.М., 2016. – 244 с.
4. Ackerman P. L. A theory of adult intellectual development: Process, Personality, Interests and Knowledge // *Intelligence*. – 1996. – № 22. – P. 227 – 257.
5. Ang S., Van Dyne L., Koh C.S.K. The measurement of cultural intelligence / Paper presented at the Annual Meeting of the Academy of Management, New Orleans, LA, 2004.
6. Aguinis H, Henle C.A. The search for universals in cross-cultural organizational behavior / In Greenberg J. (Ed.). *Organizational behavior: The state of the science* (2nd ed.), 2012. – P. 372 – 414.
7. Earley P. C., Ang S. *Cultural intelligence: Individual interactions across cultures* / P. C. Earley, S. Ang. – Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2003.
8. Earley P. C., Mosakowski E. *Cultural intelligence* // *Harvard Business Review*. – 2014. – № 82. – P. 139–153.
9. Flavell J.H. *Meta-cognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive inquiry* // *American Psychologist*. – 1979. – № 34. – P. 906–111.
10. Gardner H. *Multiple intelligences: The theory in practice* / H. Gardner – New York: Basic Books, 1993.
11. Hall J. A., Murphy N.A., Mast M.S. Recall of nonverbal cues: Exploring a new definition of interpersonal sensitivity // *Journal of Nonverbal Behavior* – 2006. – № 30. – P. 141–155.

12. Kanfer R. Motivation theory and industrial/organizational psychology / In M.D. Dunnette, L.Hough (Eds.) Handbook of industrial and organizational psychology. Volume 1. Theory in industrial and organizational psychology. Palo Alto, CO: consulting Psychological Press, 1990. – P. 75–110.
13. Sternberg R. J., Detterman D. K. (Eds.). What is intelligence? Contemporary viewpoints on its nature and definition / R. J.Sternberg, D. K. Detterman. – Norwood, NJ: Ablex, 1986.

А.К.Солодка

Концептуальные измерения культурного интеллекта

**Николаевский национальный университет им. В.А.Сухомлинского
(Николаев, Украина)**

В статье обосновываются характеристики культурного интеллекта как интегрированного специфического индивидуального стабильного качества личности, необходимого для осуществления эффективного кросскультурного взаимодействия.

Ключевые слова: *кросскультурное взаимодействие, культурный интеллект, когнитивный интеллект, метакогнитивный интеллект, мотивационный интеллект, эмоциональный интеллект.*

A. Solodka

Conceptual Dimensions of Cultural Intelligence

**Mykolaiv Sukhomlinskiy national university
(Mykolaiv, Ukraine)**

Four factors define CQ as a complex, multidimensional, individual attribute that has metacognitive, cognitive, motivational and behavioral components. Four dimensions of CQ express qualitatively different aspects of the overall human capacity to function effectively in different cultural environments. CQ general design can be best represented as a set of multidimensional structures. The study defines the notions of four theoretical aspects of cultural intelligence. Metacognitive cultural intelligence is the ability to realize during the cross-cultural interactions. Cognitive cultural intelligence is knowledge of the norms, traditions and mechanisms of various cultural conditions. Motivational cultural intelligence is focused on the study of cross-cultural situations and reaching success in interaction. Behavioral cultural intelligence means the individual's ability to comply with verbal and nonverbal actions when interacting with people of different cultural backgrounds.

The realities of the modern world indicate the need of CQ while studying in higher educational institutions. Creating programs to improve global leadership potential based on the possibilities of using CQ has become an important source of competitive professionals in the international labor market. It is proved a person who has a low level of cultural intelligence may pose a significant risk to organizations working in diverse, global environments. World leaders must not only work effectively in dynamic and diverse cultural contexts, but model actively appropriate behavior for other people in organizations.

Keywords: *crosscultural interaction, cultural intelligence, cognitive intelligence, metacognitive intelligence, motivational intelligence, emotional intelligence.*

References

1. Solodka, A. K. (2014). (Ed.). Kroskulturna vzaiemodiiia: teoriia, metodolohiia, praktyka: [Crosscultural interaction: Theory, methodology and practice], Mykolaiv: Ilion.
2. Solodka, A. K. (2015). Kroskulturna vzaiemodiiia uchashchymykh uchasnykiv pedahohichnoho protsesu vyshchymykh navchalnykh zakladiv [Crosscultural interaction of pedagogical process participants of high educational establishments]. Mykolaiv: Ilion.
3. Solodka, A. K. (Ed.). (2016). Kulturnyi intelekt [Cultural intelligence]. Mikolaiv: FOP Shvets V. M.
4. Ackerman, P. L. (1996). A theory of adult intellectual development: Process, personality, interests and knowledge. *Intelligence*, 22, 227-257.
5. Ang, S., Van Dyne, L., & Koh, C. S. K. (2004). The measurement of cultural intelligence: Paper presented at the Annual Meeting of the Academy of Management. New Orleans, LA.
6. Aguinis, H., & Henle, C. A. (2012). The search for universals in cross-cultural organizational behavior. In Greenberg J. (Ed.), *Organizational behavior: The state of the science* (2nd ed.), (pp. 372-414).
7. Earley P. C., & Ang S. (2003). *Cultural intelligence: Individual interactions across cultures*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
8. Earley, P. C., & Mosakowski, E. (2014). Cultural intelligence. *Harvard Business Review*, 82, 139–153.
9. Flavell, J. H. (1979). Meta-cognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive inquiry. *American Psychologist*, 34, 906–111.
10. Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books

11. Hall J. A., Murphy N. A. (2006). Mast M.S. Recall of nonverbal cues: Exploring a new definition of interpersonal sensitivity. *Journal of Nonverbal Behavior*, 30, 141-155.
12. Kanfer, R. (1990). Motivation theory and industrial/organizational psychology. In M.D. Dunnette, L. Hough (Eds.) *Handbook of industrial and organizational psychology*. Volume 1. Theory in industrial and organizational psychology (pp. 75-110). Palo Alto, CO: consulting Psychological Press.
13. Sternberg, R. J., & Detterman, D. K. (Eds.). (1986). *What is intelligence? Contemporary viewpoints on its nature and definition*. Norwood, NJ: Ablex.

Солодка Анжеліка Костянтинівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри перекладу, завідувачка кафедри перекладу Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

Солодая Анжелика Константиновна, доктор педагогических наук, профессор кафедры перевода, заведующая кафедры перевода Николаевского национального университета им. В.А. Сухомлинского

Anzhelika Solodka, Professor of Department of Translation, Head of Department of Translation of Mykolaiv Sukhomlinskiy National University, Doctor of Pedagogical Sciences

УДК 373.3.091.21

Л.Г.Стахів, С. В.Волошин, м. Дрогобич

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНІ СТОСУНКИ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ – ШЛЯХ ДО ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

У статті висвітлено проблему застосування суб'єкт-суб'єктних стосунків учителя та учня початкової школи як одного із шляхів до особистісно зорієнтованого навчання та виховання. Розкрито понятійний апарат: “спілкування”, “педагогічне спілкування”, “діалогізація навчання” тощо. Виокремлено позитивні фактори діалогізації, стилі та форми спілкування та основні стилі керівництва вчителем навчальної діяльності учнів початкової школи. Проаналізовано головні причини низької культури спілкування вчителя та учня. Акцентовано увагу на створенні позитивного психологічного клімату на уроці, здійсненні ситуації успіху як важливого прояву гуманізму. Також показано основні вимоги до взаємин у системі “учитель – учень як суб'єкт-суб'єкт”.